

Signalering ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters (zes-weken-procedure)

Voor informatie: f.oldersma@destarter.nl

Informatief

Om tot een representatieve en betrouwbare signalering te komen dient men van te voren enige kennis te hebben van de kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Hieronder volgt een opsomming van deze kenmerken.

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is over het algemeen¹:

- ***Eerder toe aan lezen en rekenen.***
- ***Heeft een brede interesse.***
- ***Heeft een sterk geheugen.***
- ***Heeft goed taalgebruik.***
- ***Maakt grote denkstappen.***
- ***Kan logisch redeneren.***
- ***Snel van begrip.***
- ***Ziet meer details.***
- ***Vraagt meer.***
- ***Heeft een hekel aan herhaling.***
- ***Heeft tomeloze energie en dadendrang.***
- ***Laat creatief spel zien.***
- ***Heeft een goede motoriek.***
- ***Is sociaal verder.***
- ***Is taakgericht.***

¹ Niet elke kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zal al deze kenmerken laten zien.

Handleiding

Uit onderzoek is gebleken dat jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zich binnen ongeveer zes weken kunnen aanpassen aan de groepsnorm. Ook bezitten de meeste jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong een zekere mate van faalangst. Dit leidt uiteindelijk vaak tot onderpresteren. Jonge kinderen kunnen in potentie hoogbegaafd zijn, maar die intelligentie moet wel worden ontwikkeld en niet afgeremd. Daarom is het van belang al vroeg een ontwikkelingsvoorsprong bij kinderen te (h)erkennen en het kind die uitdagingen te bieden waardoor het zich kan ontwikkelen.

De eerste zes weken volgt de school een standaard procedure voor alle 4-jarigen die op de basisschool komen.

Deze procedure kent de volgende doelen:

- Informatie verzamelen/kennis maken met het kind en de ouders.
- Een eerste indicatie krijgen over de ontwikkeling van een kind: normale ontwikkeling, vertraagde ontwikkeling of een ontwikkelingsvoorsprong.
- Zorgen voor een goede en uitgebreide basis van het zorgsysteem, zodat problemen en/of andere bijzonderheden vroeg gesignaleerd en herkend kunnen worden.

We gebruiken vijf instrumenten om het kind in beeld te krijgen:

- **Het overdrachtsformulier van peuter naar kleuter**
Deze lijst wordt standaard ingevuld wanneer een peuter, die enkele dagen in de week naar de peuterspeelzaal gaat, de leeftijd van 4 jaar bereikt en dus naar de basisschool zal gaan. Deze lijst wordt ingevuld door de peuterleid(st)er.
- **De 'dit ben ik'-lijst voor ouders**
Deze lijst krijgen ouders tijdens het intakegesprek als kinderen voor het eerst op school komen. Ouders vullen dit in en leveren het in bij de directie. Deze lijst is voorzien van vragen over kenmerken met betrekking tot hoogbegaafdheid.
- **Observatielijst voor leerkrachten**
Dit is een observatielijst die de leerkracht invult in de eerste zes weken dat een kind op school is. Doel is *signaleren* m.n. van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit ter voorkoming van o.a. onderpresteren, demotivatie en faalangst. Het is niet bedoeld om een *diagnose* te stellen maar te zorgen dat we het kind in zijn ontwikkeling blijven uitdagen.
De leerkracht probeert situaties te creëren waarin een kind de kans krijgt vaardigheden te laten zien. Vaak kunnen er activiteiten in de kring aangeboden worden waar ieder kind zijn/haar vaardigheden kan laten zien maar er moet door de leerkracht zelf extra aandacht aan dat nieuwe kind besteed worden.

- **De menstekening**

De menstekening wordt gescoord volgens de normen van 'Goodenough'. De test van Goodenough is oorspronkelijk opgezet om de mentale mogelijkheden van een kind (3 tot 13 jaar) op een snelle en eenvoudige manier na te gaan. Uit vergelijkend onderzoek is gebleken dat deze test voor 50 tot 75% betrouwbaar is gebleken om dit te meten.

NB:

- 1. Vanwege mogelijk aanpassingsgedrag is het van belang om de jongste kleuters de tekening niet te laten maken aan een tafelgroep met jongste kleuters. Wanneer deze kleuters een koppoter tekenen, is de kans aanwezig, dat de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zich aanpast en ook een koppoter gaat tekenen.**
- 2. Het is van belang om de opdracht te geven 'teken een mens' en niet 'teken jezelf'. Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben namelijk een perfectionistische instelling en realiseren zich op voorhand dat het poppetje dat ze kunnen tekenen niet zal lijken op hun spiegelbeeld. De opdracht 'teken een mens' biedt vrijheid: de kenmerken van een mens zijn twee armen, twee benen, een lijf en een hoofd.**
- 3. Een kleuter kan ook NIET tot een tekening komen. Dit kan voortkomen uit de aanwezigheid van faalangst of perfectionisme. De kleuter zal in dat geval een 'Rembrandteske' tekening willen maken, ziet in dat dat niet gaat lukken, en haakt af.**

Ieder detail in de tekening waardeert men met 1 punt. De punten samen geven de ontwikkelingsvoorsprong aan.

(Deze opdracht maakt deel uit van het SIDI-protocol)

Observatielijst voor leerkrachten

Taalvaardigheid:

- Heeft een groot begrip van de taal en past taal goed en gevarieerd toe. ^a	0
- Kan taal erg letterlijk nemen. ^b	0
- Vraagt veel en vraagt door.	0

Sociaal/emotioneel:

- Heeft een groot invoelend vermogen. Kan zich sterk inleven in een situatie en kan die situatie ook generaliseren. ^c	0
- Heeft een sterk aanpassingsvermogen:	
• aan ouders.	0
• aan leeftijdsgenoten.	0
• aan de situatie.	0
- Toont faalangstig gedrag.	0
- Heeft een teruggetrokken houding en acteert liever op de 'achtergrond'.	0
- Is perfectionistisch.	0
- Denkt na over levensbeschouwelijke zaken, zoals de dood en de zin van het leven.	0

Cognitieve vaardigheden:

- Is, meer dan het gemiddelde kind, geïnteresseerd in cijfers en letters.	0
- Heeft een geweldige honger naar kennis en belangstelling voor niet-kinderlijke onderwerpen. ^d	0
- Het spel is fantasierijk en creatief. ^e	0
- Beschikt over een sterk geheugen.	0
- Let op detail en gehelen in de omgeving. ^f	0
- Kan logisch redeneren. ^g	0
- Begrijpt snel wat de bedoeling is.	0
- Komt terug op eerder gegeven informatie.	0
- Laat zien te beschikken over ruimtelijk inzicht. ^h	0
- Kan een puzzel van 64 stukjes vlot leggen.	0
- Tekent in perspectief.	0

Taakgerichtheid:

- Laat een grote mate van taakgerichtheid en concentratie zien, vooral bij zelfgekozen taken.	0
- Kan zelfstandig opdrachten doen.	0
- Heeft een hekel aan herhaling	0
- Kan intens met dingen bezig zijn, met tomeloze energie.	0

Motoriek:

- Heeft een goede grove motoriek.	0
- Heeft een goede fijne motoriek. ⁱ	0

Letters a t/m i: zie volgend hoofdstuk met praktijkvoorbeelden.

Praktijkvoorbeelden bij observatielijst

Taalvaardigheid:

^a *Heeft een groot begrip van de taal en past taal goed en gevarieerd toe.*

Voer kleine gesprekjes tussendoor en registreer bewust op taalgebruik, woordkeus, zinsopbouw en het gebruik van samengestelde zinnen.

^b *Kan taal erg letterlijk nemen.*

Een voorbeeld daarvan is de manier waarop ze met spreekwoorden en gezegden omgaan en dat zij kunnen 'spelen' met gelijkkluidende woorden van afwijkende betekenissen. Aardig voorbeeld van dit letterlijk opvatten van zaken is het volgende korte gesprekje:

Oma belt met Daan. Daan is vijf jaar. 'Zo Daan, wat ben jij aan het doen?' 'Met jou bellen natuurlijk,' zegt Daan verontwaardigd. Even later legt de jongen de telefoon neer en verzucht tegen zijn moeder. 'Ze is wel dom hè? Als ik haar antwoord geef, begint ze keihard te lachen!'

Sociaal emotioneel:

^c *Heeft een groot invoelend vermogen. Kan zich sterk inleven in een situatie en kan die situatie ook generaliseren.*

Observeer het kind tijdens het samenspel in de poppenhoek. Kan het zich makkelijk aanpassen? Is het verder in de ontwikkeling als medeleerlingen?

Ontwikkeling van het samenspel (Parten e.a.)

Fase 1 - Niet doen: ongericht bewegen, wat rondlopen, aan het lichaam frunniken

Fase 2 - Solospel: kinderen spelen alleen, ogenschijnlijk zonder anderen op te merken

Fase 3 - Toekijken: kinderen kijken naar het spel van anderen, zwijgend of commentaar en advies gevend

Fase 4 - Parallelspeel: kinderen spelen in de buurt van elkaar met hetzelfde materiaal, ogenschijnlijk zonder interactie, maar ze letten wel op elkaar en doen elkaar soms na

Fase 5 - Associatief spel: er is sprake van samenspel en interactie, maar er is geen gezamenlijk doel of een plan vooraf. Het gezamenlijke spel ontstaat al doende

Fase 6 - Coöperatief spel: er is sprake van samenspel en interactie, er wordt overleg gepleegd en er worden plannen gemaakt en taken verdeeld.

De laatste twee fasen komen uitsluitend bij oudere kleuters voor. Van jongste kleuters die dit type spelgedrag vertonen, mag gezegd worden dat ze op sociaal gebied (betreffende hun spelontwikkeling) een voorsprong hebben.

Cognitieve vaardigheden:

^d *Heeft een geweldige honger naar kennis en belangstelling voor niet-kinderlijke onderwerpen.*

Het kind heeft bijvoorbeeld veel interesse in de ruimte, prehistorie, oude culturen, techniek en elektronica en wil hier dan ook alles van weten (stelt veel 'waarom'-vragen). Ook kan het kind zich bezighouden met de actualiteit.

^e *Het spel is fantasierijk en creatief.*

Observeer het (vrije) spel in de poppenhoek en buiten. Let hierbij op de mate van gebruik van fantasie. Gaat dit verder dan bij de gemiddelde kleuter?

^f *Let op detail en gehelen in de omgeving.*

Laat het kind de weg van huis naar school beschrijven: wat zag je, wat gebeurde er? Activiteit: Laat de kinderen hun handen voor hun ogen doen en vraag bijvoorbeeld: 'Wat is er allemaal 'rood' in het lokaal?' (let hierbij op de details die een kind al kan benoemen).

^g *Kan logisch redeneren.*

Stel het kind oorzaak-gevolg vragen. Kan het al onderscheidt maken tussen deze twee?

^h *Laat zien te beschikken over ruimtelijk inzicht.*

Laat het kind bouwen met blokjes, observeer of het ruimtelijk inzicht al verder is.

Bouwontwikkeling in fasen:

Fase 1. Bouwen in een richting: de hoogte in (stapelen van blokken) of de breedte in (rijen maken)

Fase 2. Tweedimensionaal bouwen zoals bij omheiningen maken; een ruimte wordt omsloten, maar het bouwwerk is verder nog plat

Fase 3. Driedimensionale bouwwerken. Twee fasen:

- Massief bouwen; kinderen gaan de hoogte in met het bouwwerk, maar ze maken nog geen ruimtes waar je in kunt. Het bouwwerk wordt in zijn geheel opgevuld.
- Ruimtelijk bouwen: de bouwwerken worden losser. Kinderen hanteren het principe van de overbrugging zodat het bouwwerk toegankelijk wordt. Er komen ramen en deuren in.

Fase 1:

Fase 2:

Fase 3:

Motoriek:

Heeft een goede fijne motoriek.

Activiteit: Laat het kind een vouwblaadje diagonaal vouwen. Lukt dat al of niet?

Observeer het kind tijdens het knippen, prikken en het werken met kralen.